

Prisfaldet og dets Aarsager.

Af

V. Falbe-Hansen.

I en Artikel i forrige Hæfte af »Nationaløkonomisk Tidsskrift« har Prof. Scharling undersøgt Forskellen mellem den Opfattelse af Prisfaldet og dets Aarsager, som han har gjort gældende i en Række Artikler her i Tidsskriftet, og den noget afvigende Anskuelse, som jeg har fremsat i en Artikel i Tidsskriftet »Tilskueren« (Hæfterne for Januar og Marts 1886).

Jeg ønsker ikke mere end nødvendigt at inklade mig i en Polemik med min Kollega og Ven Prof. Scharling, med hvis hele nationaløkonomiske Standpunkt jeg ellers i det Væsentlige samstemmer; jeg vil derfor hverken i det enkelte kritisere hans Afhandling eller komme med en Modkritik mod de Bemærkninger, han har gjort om min Afhandling. Jeg vil kun i al Almindelighed erklære, at jeg ikke kan godkende de af ham gjorte Indvendinger mod min Behandling af Spørgsmaalet og navnlig maa jeg hævde, at jeg har taget al fornødent Hensyn til Produktionens og Vareomsætningens Tilvæxt i de senere Aar. Jeg vil imidlertid ikke fordybe mig i disse og andre Enkeltheder, der kun har

liden almindelig Interesse, men strax gaa over til at omtale selve Stridsspørgsmaalet.

Jeg vil da strax henlede Opmærksomheden paa, at Prof. Scharling erklærer (Pag. 158), at han »kan give mig Ret i, at det ikke egentlig er fra selve Guldets, men derimod fra Varerne, at Bevægelsen er udgaaet«. Jeg tror, at denne Udtalelse har Betydning; thi om end Prof. Scharlings tidligere Udtalelser om dette Punkt ikke berettigede dertil, saa er det i alt Fald sikkert, at det store Publikum har opfattet hans Ord, som om han forsvarede den Anskuelse, at det var Guldets, der positivt havde trykket Varepriserne ned. Og de fleste af de Argumenter, som i den offentlige Diskussion ere blevne rettede mod Scharlings Afhandling, bestride ogsaa kun den Antagelse, at Prisfaldet skulde være udgaaet fra Guldets, men røre aldeles ikke ved den Antagelse, som han bl. a. kommer ind paa i sin sidste Afhandling, at Guldets kun har haft en eventuel og subsidær Indflydelse paa Varepriserne.

Naar Guldets saaledes ikke har været Aarsagen til Prisfaldet, hvad har da været Aarsagen? hvad skyldes den nedadgaaende Bevægelse i Varepriserne? I min Afhandling i »Tilskueren« har jeg nærmere udviklet dette. Aarsagen har for en Del været den, som gentagne Gange har været fremsat i forskellige Blade og Tidsskrifter, at tekniske Fremskridt, særlig Kommunikationsmidlernes Udvikling, har bevirket en »Overproduktion«. Men det har ikke været Hovedaarsagen; det har Reaktionen efter Svindelperioden i 1870—74 været. Priserne gik den Gang for højt op, og de maatte derefter af sig selv falde tilbage til et naturligere Niveau.

Faldet i Varepriserne har i Virkeligheden været

langt mindre, end man i Almindelighed forestiller sig. Grunden til, at Prisfaldet ofte forekommer Betragteren saa stort, er, at han ikke overskuer et tilstrækkelig langt Tidsrum, men kun ser tilbage til Priserne, da de var paa deres Toppunkt i Aaret 1874. Ser man længere tilbage, til Tiden efter den store Handelskrisis i 1857, og beregner man Prisniveauets Bevægelser fra Aar til Aar, fra 1857 til 1885, saaledes som det f. Ex. er beregnet for Hamborgs Vedkommende af Soetbeer, for Københavns Vedkommende af mig, saa viser det sig, at i Tidsrummet fra 1857 til 1870 var Priserne kommen i forholdsvis Ro; det synes som det rette Niveau da var fundet efter de stærke Bevægelser i Begyndelsen af 50erne. I 1871 begyndte der, med Milliardbevægelsen og den hele derefter følgende Svindel, en stærk Opgang, som i Løbet af 3 à 4 Aar drev Prisniveauet ca. 20 pCt. op. Derefter maatte der nødvendigvis komme en Standsning og et Tilbageslag. Da de Aarsager, der havde fremkaldt Stigningen, holdt op at virke, maatte Priserne vende tilbage til det gamle Niveau, og i Faldet nedefter vilde de rimeligvis i Farten for en kort Tid endogsaa gaa ned under dette, derpaa atter gaa lidt op, og saaledes først efter flere mindre Svingninger komme til forholdsvis Ro i det gamle Niveau fra Tiden 1857—1870. Og i det Væsentlige er det netop en saadan Bevægelse, der har fundet Sted i Priserne siden 1871. Prisniveauet steg, som alt anført, 20 pCt. i de 4 Aar fra 1871 til 1874, i de næste 4 Aar, 1875—1878, drev Reaktionen den atter lidt over 20 pCt. ned, saa kom der paany en Opgang, der dog kun var lille, nogle faa Procent, og saa atter en noget større Nedgang; men i Gennemsnit har Prisniveauet i den hele Periode efter

1878 ikke været lavere, eller dog kun lidt lavere end det gamle Prisniveau fra 1857 til 1870. De sidste 8 Aars Priser ere altsaa i Gennemsnit kun lidet lavere end det normale, de ere paa lidt nær ligesaa høje som de gamle ordinære Priser, og at de synes saa lave, er kun fordi man sammenligner dem med Svindelpriserne først i 70erne. Derimod maa det indrømmes, at der indenfor dette sidste Tidsrum, de 8 Aar 1878—85, i det Hele taget har været en, om end ikke stærk, nedad-gaaende Tendens, og at navnlig de sidste 3 Aar, 1884—86, har haft Priser, der ere noget lavere end i Tiden før 1870. Denne sidste, nyeste Bevægelse — det lille Prisfald indenfor Tidsrummet 1878—86 — kan næppe forklares alene af Reaktionsbevægelsen, det maa forklares som en Følge af den »Overproduktion«, som jo fra alle Sider indrømmes at være tilstede.

I det her udviklede har man en ganske naturlig og nærliggende Forklaring af de sidste 12 Aars Prisfald, og man behøver derfor ikke at søge efter saa fjernt liggende Aarsager som Guldangel eller Pengeangel. Jeg har ogsaa Indtrykket af, at Anskuelserne i Udlandet baade hos Nationaløkonomer og hos praktiske Forretningsmænd i den senere Tid gaa i Retning af at forkaste den Antagelse, at Prisfaldet skulde skyldes Guldangel. Særlig henvises til Udtalelserne fra de tyske Handelskamre.

Her kommer jeg imidlertid til et Punkt, hvor jeg ikke ret forstaar Prof. Scharlings Standpunkt; thi uagtet han, som foran anført, erklærer sig enig med mig i, at det ikke er fra Gullet, at Varernes Prisfald er udgaaet, saa synes han dog i sin senere Udvikling alligevel til en vis Grad at hylde dette Standpunkt og søger gen-

tagne Gange at bevise, at Guldmangelen og dens Indvirkning paa Priserne ikke blot har været eventuel, men faktisk har gjort sig gældende. Jeg skal ikke komme tilbage til de mangfoldige Argumenter, Betragtninger og statistiske Data, som kunne anføres for og imod denne Antagelse; de ere jo nu gentagne indtil Trivialitet, jeg skal i al Almindelighed henvide til min Afhandling i »Tilskueren«. Jeg skal kun omtale en Gruppering af Data, som Prof. Scharling opstiller i sin sidste Afhandling, og som skulde bevise, at Guldets indvirkning paa Priserne. Prof. Scharling opstiller sine Data saaledes:

- i 4-Aaret 1871—74: Forøgelse af Pengemængden — lav Diskonto — Prisstigning.
- i 4-Aaret 1875—78: Indskrænkning af Pengemængden — stigende Diskonto — Prisnedgang.
- i 3-Aaret 1879—81: Forøgelse af Pengemængden — lav Diskonto — Prisstigning.
- i 4-Aaret 1882—85: Indskrænkning af Pengemængden — højere Diskonto — Prisnedgang.

Og han mener »hermed at have ført et saa afgørende Bevis, som der overhovedet kan føres for at Pengemængdens Størrelse i disse 15 Aar har øvet en meget væsentlig Indflydelse paa Varepriserne«. Men det Mellemled, hvorigennem denne Paavirkning paa Priserne skulde være foregaaet, Diskontoen nemlig, har ikke bevæget sig saaledes som han anfører, og jeg er overbevist om, at han ved et nærmere Gennemsyn vil give mig Ret heri. Diskontoen har nemlig efter de Kilder, der har staaet til min Raadighed — jeg har benyttet Soetbeers Tabeller, da de anses for særlig paalidelige — været følgende (Aarets Gennemsnit):

	Bank of England.	Deutsche Reichsbank (og preussiske Bank).	Banque de France.	Hamburg.
1871	2,87	4,16	5,71	3,06
1872	4,12	4,29	5,15	3,44
1873	4,75	4,95	5,15	4,80
1874	3,75	4,38	4,30	3,53
1875	3,25	4,71	4,00	4,03
1876	2,62	4,16	3,40	3,25
1877	2,87	4,42	2,28	3,47
1878	3,75	4,34	2,18	3,49
1879	2,37	3,70	2,58	2,83
1880	2,75	4,24	2,81	3,18
1881	3,50	4,42	3,84	3,81
1882	4,12	4,54	3,80	3,98
1883	3,56	4,05	3,07	3,22
1884	2,95	4,00	3,00	2,97
1885	2,83	4,12	?	?

Tage vi Gennemsnittet for de af Scharling benyttede Tidsrum, bliver dette:

	i England.	i Frankrig.	i Tyskland.	Hamburg.
1871—74	3,87	4,47	5,08	3,71
1875—78	3,12	4,41	2,97	3,56
1879—81	2,87	4,12	3,08	3,27
1882—85	3,37	4,18	3,29	3,39

Det vil heraf ses, at Diskontoen var højest i den første Periode 1871—74, at den var synkende i de to næste Perioder 1875—78 og 1879—81, og at den i den sidste Periode 1882—85 vel var højere end i 1879—81, men at dette kun skyldes Aaret 1882, og indenfor Perioden 1882—85 ligesom ogsaa naar 1886 medtages, har Diskontoen været synkende. Diskontoen har altsaa ikke bevæget sig omvendt af Prisbevægelsen, saaledes som den anførte Gruppering antyder, men snarere i samme Retning som denne.

Heller ikke hvad det første Led i Beviset angaar, Pengemængdens Bevægelser, kan jeg ganske slutte mig

til Scharling; thi vel er jeg enig med ham i, at Mængden af Penge, Banksedler og Papirspenge har bevæget sig paa den anførte Maade, men det forekommer mig, at han ikke lægger tilstrækkelig Vægt paa en Faktor, som dog har den allerstørste Betydning, nemlig Omsætningskrediten, især Bankanvisninger og Vexler. Og dette har saa meget mere Betydning, som alle Data, der foreligge, tyde paa, at Brugen af disse to Omsætningsmidler er tiltaget meget i de sidste 10 à 12 Aar, især i Frankrig og Tyskland. For Frankrigs Vedkommende henviser jeg til Leroy-Beaulieus Udtalelser derom, for Tysklands Vedkommende henviser jeg til det Faktum, at den tyske Rigsbanks Giroomsætning er voxet fra 306 Mill. Rmk. i 1876 til 26,335 Mill. Rmk. i 1884.

Scharling støtter sin Argumentation paa Bevægelsen i Metalpenge, Banksedler og uindløselige Papirspenge, men, som Forsell med Rette siger i sin i disse Dage fremkomne Artikel (»Guldbristen og de låga Vareprisen«): »Hvad betyder al Verdens Guld, Sølv, Papirspenge og Sedler mod Kreditomsætningen? Den engelske Verdenshandel omsætter gennem Overflytning af Vexler aarlig 600 Mill. Lstr. og England indfører og udfører dog kun Guld for 10—20 Mill. Pd. Sterl. Englands Bank styrer hele den internationale Omsætningsmekanisme med et Guldforraad af 20—30 Mill. Pd. Sterl. Af Omsætningen i New Yorks og Londons Clearing-houses likvideres kun 2 til 5 pCt. ved Kontanter eller Sedler.« Denne Faktor, Omsætningskrediten, som spiller en saa overordentlig vigtig Rolle, har Scharling efter min Mening ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til, idet han forudsætter, at dens Betydning nu er den samme som før; men det er, som alt anført, næppe Tilfældet.

Medens jeg altsaa maa fastholde, at der i det hele Tidsrum efter 1874 har været Guld nok til Omsætningens Krav, at der hverken absolut eller relativt i Forhold til Efterspørgslens Krav har været Guld-mangel, og at Faldet i Varepriserne er udgaaet fra og udelukkende skyldes helt andre, hos Varerne og Produktionen liggende, Aarsager, saaledes som ovenfor er udviklet, — saa skal jeg dog indrømme — hvad jeg ogsaa i Forbigaaende har omtalt i min Artikel i »Tilskueren« — at sandsynligvis var en af Grundene til, at der ikke indtraf Mangel paa Guld efter 1874, den, at Varepriserne faldt, og at der som Følge deraf behøvedes mindre Penge til Omsætningen end ellers vilde have været nødvendig. Men dels var Prisfaldet dog kun en af Grundene til, at der ikke kom Guld-mangel, der var ogsaa flere andre og vistnok mere betydningsfulde Grunde dertil, og dels kan man ikke af denne Sætning drage den Slutning, at hvis Priserne ikke vare faldne af andre Grunde, at saa vilde de være faldne paa Grund af en i saa Tilfælde indtraadt Guld-mangel, thi det var jo muligt, at Priserne kunde være blevne holdt oppe paa anden Maade, f. Ex. ved Hjælp af en udvidet Anvendelse af Kreditmidler. Men det hele Spørgsmaal om en saadan eventuel Guld-mangels mulige Indflydelse forekommer mig at have liden Interesse. Det var jo en Selvfølge, saa at sige en psykologisk Nødvendighed, at der efter den voldsomme Svindel fra 1871—74 maatte komme en Slaphed og med den en Nedgang i de saa højt opdrevne Varepriser, og hvorfor skal man diskutere, hvad der mulig vilde være sket, hvis denne Slaphed ikke var indtraadt? hvad Interesse har det at undersøge den mulige Virkning af en Guld-mangel, som maaske vilde

være indtraadt, hvis der ikke var indtraadt visse andre Begivenheder, naar disse Begivenheder dog ere indtraadte og i Følge Sagens Natur nødvendigvis maatte indtræde.

Noget mere Interesse har et andet lignende Spørgsmaal, nemlig dette: Hvorledes vilde Priserne have stillet sig, hvis Møntreformerne og Overgangen til Guldmøntfoden ikke havde fundet Sted? vilde i saa Fald Prisfaldet efter 1874 ikke være undgaaet?

Det er selvfølgelig yderst vanskeligt at sige, hvorledes Priserne i saa Tilfælde vilde have stillet sig. Jeg tror, at Prisfaldet vilde være kommet alligevel, thi de samme Aarsager, som nu have fremkaldt det, vilde ogsaa have været virksomme, selv om man overalt havde beholdt Sølvmøntfoden, men derimod skal jeg indrømme, at det nok er muligt, at Prisfaldet vilde have været lidt mindre, end det nu har været, thi Bankernes Sølvbeholdninger vilde have været mere effektive, en mere kurant Vare, end de nu have været, og det er derfor sandsynligt, at Bankerne vilde have sat Diskon-toen endnu lavere, og at der derigennem var ydet en Opmuntring til Spekulationen, og altsaa en Modvirkning mod Prisfaldet. Men hvor stærk denne Modvirkning vilde have været, og om den i nogen kendelig Grad havde kunnet holde Prisnedgangen tilbage, derom tror jeg ikke, at man kan have nogen begrundet Mening.

Betragter man derimod denne Sag særlig fra Danmarks Standpunkt, ja saa er det jo utvivlsomt, at hvis vi havde beholdt Sølvmøntfoden, medens Forholdene i den øvrige Verden ellers havde udviklet sig saaledes som de have, saa vilde Priserne i Danmark udtrykt i Sølv ikke

være sunkne synderligt. Det er et ligefrem Regnestykke og kan fornuftigvis ikke bestrides.

I Diskussionen om Guldets og Priserne har man altsaa sammenblandet forskellige Ting. Man maa adskille følgende Sætninger:

1) Guldets Værdi er stegen siden 1874, thi ved Guldets Værdi forstaar man dets Købeevne overfor Varerne, og naar man siger, at denne er stegen, er det kun et andet Udtryk for, at Varernes Pris er sunken, og at dette er Tilfældet, derom er jo alle enige.

2) Denne Guldets stigende Værdi, eller om man vil, dette Fald i Varepriserne er efter Nogles Mening udgaaet fra Guldets og skyldes en absolut eller relativ Guldangel. Efter Andres Mening er det ikke Guldets, der er gaaet op, men Varerne, der er gaaet ned, Bevægelsen er udgaaet fra Varerne og skyldes Aarsager, der ligge hos dem. Denne sidste Mening har jeg forfægtet og nærmere begrundet i min flere Gange citerede Afhandling. Endelig kunde man ogsaa antage, at Forandringen i Guldets Købeevne skyldtes en dobbelt Bevægelse, en Opgang fra Guldets Side, en Nedgang fra Varernes Side.

3) Selv om man er af den Mening, at der i hele Perioden har været rigeligt af Guld til at tilfredsstille alle Omsætningens Krav, og at det er fra Varerne selv, at Prisfaldet er udgaaet, saa kunde det tænkes, at hvis dette Prisfald ikke havde fundet Sted, saa vilde der være indtruffet en Guldangel, som vilde have trykket Priserne mere eller mindre ned. Jeg indrømmer Muligheden, ikke Nødvendigheden heraf; thi det kunde jo tænkes, at en Udvidelse af Kreditten havde suppleret

den eventuelle Mangel paa Guld. Spørgsmaalet har iøvrigt kun ringe Interesse.

4) Hvis Produktionen af Guld ikke var gaaet tilbage i de senere Aar, og hvis Møntforholdene i Evropa og Amerika var forblevne uforandret, vilde saa Varepriserne være sunkne? Scharling mener nej — jeg mener jo, men jeg indrømmer Muligheden af, at Prisfaldet ikke vilde have været fuldt saa stort, som det nu har været.

5) Særlig for Danmarks Vedkommende er det udenfor al Tvivl, at hvis vi havde beholdt Sølvmøntfoden, vilde vore Varepriser udtrykt i Rigsdaler have været noget over 20 pCt. højere end de nu ere udtrykt i Kronemønt, og at der altsaa næsten intet Prisfald vilde have fundet Sted, men det vilde kun have været aldeles nominelt, og kun skyldes den Omstændighed, at det Maal, hvori vi udtrykke vore Priser, Sølvdaleren, selv var falden i Værdi. Overfor Udlandet vilde vore Priser derfor være faldne aldeles som nu.

Der kunde opstilles endnu flere end disse 5 Sætninger, men jeg tror, at det er dem, der have spillet den vigtigste Rolle i Debatten herhjemme, og jeg tror, at mange af de Angreb, der ere rettede mod Prof. Scharling, skyldes, at man har sammenblandet dem. Særlig gælder det ogsaa om den forskellige Stilling, som Prof. Scharling og jeg indtage. Vi ere ingenlunde enige i den foreliggende Sag, men Uenigheden er ikke saa stor, som det ved første Øjekast kan synes, naar man ikke holder disse Sætninger ude fra hinanden; jeg er derfor Prof. Scharling Tak skyldig, fordi han i sin Artikel har foretaget dette Udredningsarbejde.

Jeg skal derefter gaa over til at omtale »Frem-

tidsudsigterne« og vor forskellige Opfattelse af dem. Prof. Scharling udtaler om dem, »at der kun kan være Udsigt til at faa det fremkomne Misforhold, den relative Guldsmangel, hævet og dermed Prisfaldet standset eller endog afløst af en Prisopgang, ved en Forøgelse af de andre, Gullet supplerende, Omløbsmidler, samt at der ingen Sandsynlighed er for, at dette vil kunne ske ved en Forøgelse af de almindelige Kreditmidler, hvorfor det maa ske ved en stærkere Benyttelse af Sølv og Banksedler.« Og Pag. 177 udtaler han den samme Tanke paa en lidt afvigende Maade.

Hvis jeg forstaar Prof. Scharling rigtig, saa er hans Mening altsaa den, at hvis der af en eller anden Grund fra Varerne selv, fra »Stemninger« paa Varemarkedet eller Lignende, skulde i en nærmere Fremtid udgaa en Tendens til at lade Varepriserne gaa op, saa vilde denne opadgaaende Tendens blive modvirket og slaaet ned paa Grund af manglende Omsætningsmidler. Heri er jeg ikke enig med ham. Om der i en nær Fremtid vil komme en saadan opadgaaende Tendens paa Varemarkedet, en ny Stigning af Varepriserne, derom tør jeg ikke udtale mig; men hvis den kommer, saa er det min Overbevisning, at den ikke vil blive modvirket af Mangel paa Omsætningsmidler, medmindre den da skulde være meget stor. Thi foreløbig har jo Bankerne større Beholdninger af ædelt Metal, end der behøves, og de kunne meget vel taale, at en Del af disse Beholdninger strømme ud i Omsætningen, saasnart denne kræver det. Dertil vilde komme, at selve den Omstændighed, at Værdierne og Omsætningen voxede, og Tilliden til Fremtiden fæstnedes, vilde bevirke, at Kreditomsætningen tiltog. En voxende Omsætning til stig-

ende Priser skaber nemlig for en Del selv sit Omsætningsmiddel; thi den forøger af sig selv Antallet af solide Vexler og Bankanvisninger. Selvfølgelig er der en Grænse herfor, og gaar man ud over den, kommer der Usoliditet og Svindel; men jeg er overbevist om, at Evropas og Amerikas Pengeinstituter uden at anvende usolide Fremgangsmaader meget vel kunde skaffe de nødvendige Omsætningsmidler til Veje for en adskilligt større Omsætning end den, vi nu for Tiden have.

Man kunde indvende herimod, at det i alt Fald kun var i den større Handel, i Omsætningen mellem Producenterne og de Handlende, at Kreditmidlerne saaledes kunde træde supplerende til og skaffe Omsætningsmidler, naar Handelsomsætningen voxede; men at dette derimod ikke kunde ske i den daglige Afsætning til Forbrugerne; thi her kommer det ikke an paa Mængden af Vexler og Anvisninger, men kun paa Mønt og Sedler. I denne Retning udtaler ogsaa Prof. Sch. sig (Pag. 177). Jeg kan dog ikke tillægge denne Indvending nogen større Betydning. Thi for det Første svinger Detail-Omsætningen langt fra saa meget som den store Omsætning. Denne kan faa et stort Opsving uden at dog Detailomsætningen paa langt nær tiltager i samme Grad; og selv om den store Omsætning mellem Producent og Handlende, saaledes som nu for Tiden, er yderst ringe og mat, saa er Detail-Forretningen til Konsumenterne, om end ganske vist mindre end i den gode Tid, dog langt fra aftaget i samme Grad som en gros Forretningen. Og dertil kommer, at det gaar i Detail-Forretningen som i den større Forretningsverden, at en voxende Omsætning til en vis Grad af sig selv tilvejebringer

de nødvendige Omsætningsmidler; thi i Tider, hvor Detail-Forretningen gaar godt, løbe Pengene hurtigere om mellem Folk end i daarlige Tider, og den samme Pengemængde kan derfor godt besørge den større Omsætning. Lad os f. Ex. tage to Tidspunkter, April Maaned 1881 og April Maaned 1886. I April 1881 var Forholdene gunstige, Varepriserne var forholdsvis høje. der var Liv i al Forretning, og Arbejdsfortjenesten var god. Det var et Maximumpunkt for Detail-Omsætningen.

Hvorledes Forholdene i Modsætning dertil var i April Maaned 1886, vide vi alle.

Lad os nu se. Hvilken Forskel var der i Pengeomløbets Størrelse i April 1881 og i April 1886? Det er kun Sølv mønt og 10-Kronesedler, der her kan være Tale om, thi saavel de store Sedler som Guldmønt gaa som bekendt kun i ringe Antal i den mindre daglige Omsætning til Forbrugerne, og Broncemønten er saa lav i Værdi, at den ingen Betydning har i denne Sammenhæng.

Af den efter Møntreformen udmøntede Sølv mønt var der i April Maaned 1886 for 424,000 Kr. mindre i Omløb end i April Maaned 1881.

Af Ti-Kronesedler var der i April Maaned 1886 for 150,000 Kr. mere i Omløb end i April Maaned 1881.

Den samlede Cirkulationsmasse af Sølv og Ti-Kronesedler er ialt ca. 44 Mill. Kroner, og det som denne Cirkulation er aftaget fra den gode Tid i 1881 til den daarlige Tid i 1886, er altsaa kun 274,000 Kr. Disse 274,000 Kr. vilde altsaa være den hele Penge-

mængden, der behøvedes for at bære Omsætningen op fra dens Minimum i 1886 til et Maximum som i 1881 — naar man ser bort fra den Indflydelse, som Befolkningens Tilvæxt i det mellemliggende Tidsrum vilde udøve. Det forekommer mig da, at den anførte saa ubetydelige Formindskelse, der har fundet Sted i Pengeomløbet fra 1881 til 1886 er et Bevis for baade at Detail-Omsætningen ikke svinger saameget som en gros Omsætningen, og at naar Omsætningen voxer, kan den for en stor Del selv skaffe sig de nødvendige Omsætningsmidler ved en hurtigere Cirkulation af disse. Endelig maa det erindres, at en Del af Detail-Omsætningen besørges ved Hjælp af Sølv, og Sølv er der som bekendt nok af.

Jeg kan derfor ikke anerkende, at i alt Fald en mindre Stigen af Omsætningen og Varepriserne vilde møde en uovervindelig Hindring i Mangelen paa Omsætningsmidler, paa Penge. Om der vil komme en Prisstigen, tør jeg som sagt ikke udtale mig om, men hvis den kommer, saa vil sikkert baade Bankerne og Publikum nok kunne skaffe de Penge til Veje, der er nødvendige til at besørge Omsætningen. —

Prof. Scharlings hele Udvikling om, at en Prisstigen ikke er nogen nødvendig Betingelse for en Genopliven af Forretningerne, kan jeg ganske slutte mig til, og forsaavidt se vi begge lidt optimistisk paa Forholdene. Jeg skal for mit Vedkommende tilføje, at min Tillid til Fremtiden for en væsentlig Del støtter sig derpaa, at det ikke er lokale for os særlige Aarsager, der bærer Skylden for Tilbagegangen. Hvis det var saa, at Danmark var bleven trængt bort fra et vigtigt Marked eller Lignende, hvis Handelen og Skibsfarten havde taget en

for os ugunstig Retning, hvis vore Produkter ikke længere faldt i Publikums Smag, saa at Efterspørgslen var gaaet andetsteds hen, ja saa kunde der næres Grund til Frygt for Fremtiden. Men intet af dette er jo Tilfældet. Det er ikke Danmark alene, der lider, det er hele Verden. Det er ikke andre Nationer, der har taget Forretningerne bort fra os, Forretningerne ligge nede overalt. Det er altsaa ikke en lokal Tilbagegang, saaledes som vi havde den for 60 à 70 Aar siden efter Krigen med England 1807—14. Det er en almindelig Verdensbevægelse. Og det er saa langt fra, at Konjunkturerne paa Verdensmarkedet have været særlig haarde mod os, at de tvertimod snarest maa siges at have været forholdsvis lemfældige overfor os i Sammenligning med andre Lande. Og betragter vi dernæst Forholdene omkring i den civiliserede Verden, saa er der ikke en eneste af de Aarsager, der kan tænkes at have fremkaldt den nærværende trykkede Tilstand, der kan ventes i Længden at ville holde Menneskehedens økonomiske Fremskridt, Produktionen og Omsætningen, tilbage. Tekniske Fremskridt. Lettelser i Produktionen og Omsætningen kan, og det samme gælder om et Fald i Varepriserne, for en Tid frembringe en Disharmoni mellem Produktion og Forbrug, men ikke i Længden holde Menneskeheden tilbage; thi hvorledes skulde det, der i Virkeligheden er Fremskridt, vedvarende kunne virke som Tilbagegang. Den hele Situation er efter al Sandsynlighed kun fremkommen ved en af de sædvanlige Bølgebevægelser i Udviklingen, Ebben efter en foregaaende Flodbølge, kun en større Bølge end sædvanligt. Naar Opgangen vil komme, kan ikke siges, ejheller hvorledes den

vil komme, om igennem stigende Varepriser eller paa anden Maade, men at der paany vil komme ligesaa kraftig Fremgang i Produktion og Omsætning her i Landet som i tidligere gode Aar, derom forekommer der mig ikke at kunne være Tvivl. Flodbølgen vil rimeligvis komme ude fra de store Verdensmarkeder, der vil Forretningslivet først mærke Opsvinget, men fra dem af vil det naa ind til os. Naar Englands Industri atter kommer i fuld Virksomhed, naar de engelske Fabrikarbejdere atter har rigeligt Arbejde og fuld Løn, saa vil Efterspørgselen stige efter danske Produkter og dermed gode Tider komme ogsaa for os.
